

RÜYA KARDEŞLİĞİ

Ayşe Yıldırım* - Avdo Karataş**

Akrabalık, toplum içinde, politik patronajın üstünde değer taşıyan ve dünyanın genelinde farklı biçimlerde görülen en temel sosyal kurumlardan biridir. Bu form-üstü yapı, ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren sosyal bilimlerin ilgisini çekmiştir. Kuşkusuz etnolojik ve antropolojik çalışmaların bu alanla başlaması tesadüfi değildir. Akrabalık ilişkileri, toplulukların modernite öncesinden günümüze dek beraberlerinde getirdikleri en büyük geleneksel, kültürel ve sosyal yapıdır. Geleneksel toplumların çözülmesiyle, özellikle Batı’da popülaritesini kaybetse de, günümüzde akrabalık alanında araştırmalar devam etmektedir***.

Günümüz dünyasında artık kimin kiminle akraba olduğu, akrabalığın derecelendirilmesi vb. konular modern biyoloji ile açıklanmaya çalışılmakta ve ortaya çıkan yeni biçimler etnolog ve antropologlara değil, doktorlara, yani tıbbı havale edilmektedir****. Burada referans gen-araştırmaları olmakla birlikte, söylemin arkasında yatan kabul arkaiktir. Başka bir deyişle genetik olan akraba, “gerçek” akraba olarak görülmektedir*****. Budurum, arkaik çağların bir kabulünün günümüz gelişmiş toplumlarında hâlâ geçerli olduğunu göstermektedir.

* Dr. Hacettepe Üniversitesi, Araştırma Görevlisi

** Albert-Ludwigs Universität, Freiburg, Doktora öğrencisi

*** Akrabalık konusunda farklı çalışmaları bir araya getiren bir kaynak için bkz. Alber, Beer, Pauli, Schnegg (2010)

**** Günümüzde değişen aile, akrabalık yapıları konusunda Türkiye ve Almanya’yı ele alan farklı makalelerden oluşan bir çalışma için bkz. Beck 2007. Bu çalışmada, çocuk yapmaktan bio-politik imkanlara, geç modern geneolojisi, yeni aile modelleri, global akrabalık, akrabalığın dünyadaki yeni gelişmeler çerçevesinde yeniden üretilmesi vb konuları içeriyor.

***** Bkz. Beck 2007

Akrabalık, ad verme, miras hakkı, yerleşim kuralları, başlık parası, babalık ve annelik kurumlarının kavramlaştırılması konuları ile ilişki içerisinde ve bu biçimi ile etnolojinin ana alt dallarından birini oluşturur. Akrabalık etnolojisi ise, akrabalığa dayanan farklı formları inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmakta,* bu tanımlama izleğinde köken, kan akrabalığı, bir sosyal kurum olarak akrabalık ilişkileri ve bir ittifak biçimi olarak evlilik gibi konulara eğilmektedir. Akrabalığın ayrıca, etnolojinin bir bilim olarak yerleşmesinde de ciddi katkısı olmuş, ilk araştırmalar akrabalık ilişkileri ve terminolojisi üzerine odaklanmıştır. Morgan'ın araştırdığı Iroquois yerlilerinin akrabalık sistemi, bu konudaki ilk ve en önemli çalışmalardan biridir ve daha sonraki çalışmaları bütün hatları ile etkilemiştir. O dönem çalışmalarında farklı toplumlarda “kesin formlar/biçimler” aranmış ve bulgular birbirleriyle karşılaştırılarak evrensel teorik kanunlara ulaşılmak istenmiştir. O dönemde egemen olan nesnel yaklaşım, kültürleri genelde statik yapılar olarak algılamış ve analitik açıdan incelemiştir. Bu durum günümüzde yorumsuz etnologlar tarafından en çok eleştirilen, hatta bir bilim olarak etnoloji ve antropolojinin temelini sorunsallaştıracak seviyeye ulaşmıştır**. Akrabalık etnolojisi ise akrabalık sistemlerinin zamana direnen yapısından dolayı etnoloji içinde en durağan alanlardan biri olmuştur. Özellikle göç alan ülkelerde, göçmen akrabalık ilişkileri, akraba evliliği olgusundan dolayı özel bir ilgi görmektedir***.

Bu çalışmada birbirinden farklı yerlere göç etmiş Kürt gruplar arasında farklı biçimlerde görülen ve aynı zamanda sanal bir akrabalık türü olan *xwihûbiratiya xewnê* (rüya kardeşliği) ele alınmıştır. Rüya kardeşliği göçle ortaya çıkan, toplumsal değişimin bir görünüşü ve bireyin kendi sosyal alanını biçimlendirme konusunda bireysel inisiyatif alması bağlamında değerlendirilmiştir.

Ancak rüya kardeşliğine geçmeden önce konuyla ilgili kavramsal bazı açıklıklar getirmek ve bunları etnolojik bir perspektifle Kürt akrabalık sistemi içinde ele almak gerekiyor. Zira bu çalışmada akrabalığın Kürtlerin geleneksel sosyal yapısını tanımlamada, oldukça elzem olmakla birlikte, yeterli bir ölçüt olmadığı görülmektedir. Kürtlerde geleneksel sosyal yapı aşiret sistemini kapsayan, kana dayalı akrabalık sınırını aşarak enformel akrabalık mekanizmasıyla politik birimlere kadar ulaşan bir yapı sergilemektedir. Bu geleneksel sosyal yapı büyük bir değişim baskısı ile karşı karşıyadır ve sözkonusu değişimle birlikte ne gibi yeni biçimler edindiği etnolog, antropolog ve sosyologların ilgisini beklemektedir.

Akrabalık Sistemleri

Akrabalık temelde soy, kan ya da evlilik yoluyla birbirine yakın olan kimseleri kapsar (Güvenç 1994:242). Bu anlamda akraba sözcüğü; kan bağı, evlenme (hısımlık) veya duygusal olarak toplumun diğer bireylerinden ayrılan, sık dokunmuş ilişkiler ağı içerisinde karşılıklı yetki ve sorumluluklarla birbirine bağlı, ortak veya benzer sosyo-

* Bkz. Heidemann 2011; Helmig 1993.

** Analitik etnolojiyi bu çerçevede savunan bir bakış açısı için bkz. Schweizer 1993; aynı çalışma içinde yorumsuz etnolojiyi savunan bir yaklaşım için Stellerrecht 1993.

*** Bu konu için bkz. Mitterauer (2013).

kültürel özelliklere sahip kişileri kapsamaktadır. Bu doğrultuda akrabaların birbirine karşı konumları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal organizasyon da “akrabalık” olarak adlandırılır.

Akrabalık sistemleri toplumsal yapıyı örgütleyen baskın bir kurum ve düşünce modelidir. Yapısal devamlılığın sağlanması için sosyal olarak esnek ve bütüncüdür (holistik). Toplumun bütün yapıları ve süreçleri ile doğrudan bağlantılı olduğu için sosyal değişimle evrilir, yeni formlar edinir, yeniden üretilebilir veya ortadan kalkabilir. Batılı modern toplumların toplumsal değişimde nasıl akrabalık ilişkileri ve formları geliştirdikleri bu konudaki en iyi örnektir. Sözgelimi Batılı toplumda, daha doğrusu yorumlamacı etnoloji, akrabalığı bir sistem olarak değil, bir kimliksel tanımlama seçeneği olarak görmekte ve gerektiğinde vazgeçilebileceğini vaaz etmektedir.

Kişiler akrabalık terimlerini kendileri için uygun gördükleri bağlamda, özgürce ve belli stratejiler doğrultusunda seçerler ve/veya vazgeçerler. Bu seçim aynı zamanda kimliksel bir öz içerir. Sanal veya gerçek olsun, geneolojik bir ideoloji içerdiği için, akrabalığa alınma veya akrabalıktan çıkma, diğer kolektif kimliklerin (ulusal, etnik vb.) dahil etme ve dışlama mekanizmaları ile aynı bağlamdadır.

Öte yandan akrabalık sistemleri her toplumda farklı biçimlerde görülen sistemlerdir. Buna ilaveten birbirinden farklı toplumların benzer sistemlere sahip olması, bu konuya ilginin artmasında başlıca rolü oynamıştır. 1930 ve 1940'larda etnolog ve antropologları motive eden en büyük buluş, Morgan'ın bulunduğu sisteme dayanarak, dünyanın çok farklı ülkelerinde tespit edilen benzer akrabalık sistemleridir. Örneğin Güney Hindistan Toda Toplumundaki* akrabalık sistemi ile Morgan'ın çalıştığı Kuzey Amerika'da yaşayan Iroquois akrabalık sistemi aynıdır. Bu sistemde akrabalar içinde “evlenebilecek ve evlenilemeyecek” ayrımı vardır. Iroquois sistemi, çapraz kuzenlerle evliliği onaylarken, paralel kuzenlerle evlenmeyi yasaklar. Tanımlayıcı olan ayrım bu noktadır ve bu hem Hindistan'ın güneyinde (Toda) hem de Amerika'nın kuzeyinde aynı olan bir sistemdir. Buna karşın akrabalık terminolojisi farklılık gösterir.**

Aşiret Kavramı ve Akrabalık

Aşiret kavramı, Arapça “aşıra” kavramından gelmekte ve farklı bir çok soya dayalı geleneksel sosyal sistemi tanımlamaktadır. Aşiret tipi örgütlenme, genel olarak “kendi aralarında ayrı diller ya da ağızlar kullanıyor olsalar da, aralarındaki iletişimi tek bir ortak dille sağlayan, aynı ya da benzer kültür özellikleri gösteren, büyük ölçüde aynı kökten

* Etnolojinin akrabalık çalışmaları konusunda en çok ilgilendiği gruplardan biri Toda'dır. Totalarda iki endogami grubu vardır (Bunun için adına moietie denilen, ikiye bölünmüş topluma iyi bir örnektir). Bu her iki grup da birden fazla klandan oluşur. Kişi evlendiğinde, anne veya babasının klanından evlenmez ama aynı moieties içinde evlenir. Gelin, gelin gittiği evin tüm erkek kardeşleri ile evlenmiş olur. Bir anda bir sürü kocaya sahip olur. Aynı zamanda kadın, kendi moities dışındaki erkeklerle de ilişki kurabilir. İlişki kurmak isteyen erkek bir hediye ile kadına gider. Kadın hediye kabul ederse, erkekle cinselliğe dayanan bir ilişki kurulur. Bu kendine özgü yapıdan dolayı Toda en çok tanınan gruptur. Klasik anlamdaki baba burada görünmez. Bu yapıyla egemen tüm sistemlerden keskin bir kopuşu sergiler. W.H.R. Rivers Todalar üzerine çalışmıştır.

** Murdock daha sonra bu sistemleri altı birimde sınıflandırır: Eskimo, Havai, Crow, Sudan, Omaha, Iroquois sistemleri. Murdock bunu yapısal bir modelde değil de, daha çok toplumsal yapıya dayanarak yapar. Bu yapıları birbirlerinden ayıran ana unsur, Ego (erkek)ya göre ana ve baba yanlı akrabaların tanımlama biçimleri yani terminolojidir.

geldiklerine inanan, başka bir deyişle birlikteliklerini kan bağı ile açıklayan, iki ya da daha çok sayıda kabilenin oluşturduğu birlik” (Aydın 2003: 77) olarak tanımlanmaktadır. Bu örgütlenme biçimi daha çok Avrasya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’ya özgüdür.

Klasik antropolojik çalışmalar* aşireti, genel olarak akrabalık merkezli olarak ele almış ve incelemişlerdir. Neticede aşireti, akrabalık ve soy bağları temelinde açıklayan birçok model geliştirilmiştir. Bu modellerden özellikle ikisi uygulanabilirliği en çok tartışılanlar arasında yer alır. Bunlar “konik klan” modeli ile “dallanan (segmenter) soy” sistemleridir. Ne ki, aşiret yapısının tanımlanmasında ya da açıklanmasında akrabalık yetersiz bir ölçüttür. Bu noktada bu modellerden kısaca söz etmek uygun olacaktır.

Konik klan modeli babayanlı bir soy çizgisi izler ve en büyük oğul önceliğini esas alır. Soy dallarının ortak ataya yakınlığı, grubun soy çizgisindeki hiyerarşik yerini belirler. Dolayısıyla soy dallarının sıralanışında, soy gruplarının ortak ataya yakınlığına bağlı olarak diğer soy gruplarından daha üstün bir soy grubu bulunduğuna işaret ettiği gibi, aşiret üyeleri arasından da diğer aşiret bireylerine oranla daha üst statüde yer alan bir erkeğin varlığını gösterir (Lindner 1982:692).

Ne var ki, bu model durağan bir yapıya işaret ettiğinden özellikle göçebe aşiret yapılarıyla uyum göstermez. Zira göçebe aşiretler, ekonomik yaşam biçimleri gereği sürekli göç halindedir ve aynı zamanda göç yolları da sürekli olarak değişmektedir. Dolayısıyla söz konusu hiyerarşik yapının korunması da olanaklı değildir. Durağan olan bu akrabalık modeli, mekânsal hareketliliği sınırlı kabile toplulukları için ancak geçerli olabilecektir.

Dallanan soy modeli de babayanlı soy çizgisini takip eder. Bu sistemin en önemli yapısal özelliği ise “tamamlayıcı karşıtlık” ilkesine dayanıyor olmasıdır. Kuramsal olarak dallanan soy sistemi içinde yer alan grupların eşit statüde oldukları ve buna bağlı olarak da bir liderin bulunmadığı varsayılır. Ayrıca eylem birliğinin, bu grupları birleştiren unsur olduğu kabul edilir. Bu eylem birliği “kardeşime karşı ben, kuzenime karşı ben ve kardeşim, ben, kardeşim ve kuzenin dünyaya karşıyız” ifadesiyle tamamlayıcı karşıtlık ilkesiyle oluşur (Lindner 1982:693). Bu da soyu oluşturan dalların birbirini rahatsız etmeksizin ya da onlarla temas etmeden siyasal ve ekonomik hayatını yaşayabileceği, ancak aynı daldaki bir başka grubun tehlikeyle karşılaşması durumunda da onlarla birleşmesi anlamına gelir. Ne ki, bu model de göçebeliliğin hareket unsurunu göz ardı etmiş görünmektedir. Zira göçebe aşiret sürekli hareket halinde bulunduğundan mekânsal olarak başka gruplarla karışma ya da aidiyet değiştirme gibi etkenler nedeniyle değişken bir durumda olmuştur (Aydın 2003:204).

Eickelman (1989:132-134), bu modelde yer alan taban düzeyindeki grupların ortak bir kimlik iddiasında bulduklarını belirtir. Bu gruplar ortak bir toprağı paylaşabilecekleri gibi sürülerini birlikte otlatıp ya da diğer grup üyelerinin çıkarlarını destekleme beklentisi içinde olabilirler. Bu noktada altı çizilmesi gereken, sözü edilen bu durumlar gerçekleşmese dahi temelde akraba oldukları iddiasındadırlar.

Lindnerde (1982) dallanan soy modelini eleştirirken, eylem birliğinin sağlanmasındaki güçlüğe dikkati çeker. Buna göre eylem birliğinin sağlanması bağlamında, sürekli göç

* Özellikle L. H. Morgan’ın akrabalık terminolojisi ve soy ilişkileri ile ilgili saptamaları bu anlamda dikkate değer olmakla birlikte, birçok çalışmaya da esin kaynağı olduğu görülmektedir.

halinde olan soy dallarından herhangi birinin tehlikeye maruz kalması durumunda diğer kollara nasıl ulaşılabileceğini ve dayanışma içine girebileceklerini sorgular. Buradan hareketle Lindner'e göre aşiret yapısında vurgulanması gereken temel nokta, aşiret oluşumundaki ortak çıkar unsurudur ve özellikle ortaçağ göçebe aşiretlerin oluşumunda ortak çıkarlar akrabalıktan daha önemli yere sahip olmuştur.

Divitçioğlu da (1987: 41), bu tür toplumlari "yakınlar topluluğu" olarak kavramlaştırmakta ve söz konusu toplumların varlıklarını sürdürebilmesinde dayanışmanın rolüne vurgu yapmaktadır:

Doğal ve sürekli olan aile ve oluş ilişkileri ile siyasi ve arızı kertede etkinleşen boy, budun veya federasyon ilişkileri çerçevesinde, etrafını çevirmiş olan yadlara karşı kendi demografik ve dolayısıyla kültürel varlıklarını korumak amacıyla örgütlenmiş tabii veya siyasi, askeri, sosyal birimlerdir. Göçebe çoban toplumlar için az nüfusun ölüm demek olduğu ancak çokluk sayesinde toplumların fiziksel ve kültürel varoluşlarını sürdürebilecekleri bilinen bir gerçektir. İşte bu sebeplerden ki, bu sosyal birim dayanağını, akrabalık ilişkilerinden askeri andlaşmalara kadar yayılan değişik dayanışma bağları üzerinde sağlamlaştırır.

Dolayısıyla Linder'in de (2000:18-19-79) belirttiği üzere aşiret, yapısı gereği "dışlayıcı" değil, aksine "kapsayıcı" bir oluşum olup, aşirete mensubiyetin ortak çıkarlar etrafında biçimlenip tanımlandığı siyasal bir organizmadır. Dahası oldukça önemli bir noktaya işaret ederek, esasında akrabalığın aşireti tanımlamada yetersiz olduğunu, zira dış tehlikelerin aşirette bir liderin gerekliliğini ortaya çıkardığını, ortak çıkarların ise aşiret mensubu bireyi tanımladığını belirtir.

Şöyle ki, aşiret düzeyinde yabancılara karşı birlik ideolojik alanla sınırlıdır. Kuşkusuz aşiret yabancılara –özellikle de diğer aşiretlere- karşı birlik olmalıdır, ancak bu durum her zaman için geçerli olmaz. Hatta iki aşiret arasında bir çatışma çıktığında aşiretlerden birinin bir alt biriminin diğer aşiretle işbirliği yaptığı durumlara dahi rastlanabilmektedir (Bruinessen 2003:23).

Kürtlerde Geleneksel Sosyal Yapı ve Aşiret

Bir kaç etnolojik ve sosyolojik çalışma dışında Kürtlerde akrabalık sistemi ve geleneksel toplumsal yapı pek araştırılmamıştır.* Kürt geleneksel sosyal yapısı hem feodal hem de tribal unsurlar taşır. Sadece Kürtler değil, komşuları olan Hristiyan gruplar da dahil olmak üzere benzer biçimde aşirete dayalı bir toplumsal örgütlenmeye sahiptir. Aşiret bu yapılanmada en çok dile getirilen ve genelde tribal olarak değerlendirilen bir geleneksel toplumsal örgütlenme biçimidir. Aşiret yapısı, daha doğrusu sülale yapısı Kürt toplumunu, klasik anlamda olmasa da, segmenter bir toplum karakterine yakınlaştırır.

Kürt aşiret yapısını Bruinessen (2003:82) "gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğu de olan kendine özgü bir iç yapıya sahip politik bir yapı" olarak tanımlamaktadır. Bu alt

* Leach (2001); Barth (2001); Rudolph (1967); Yalçın-Heckmann (2002); Altuntek (1993)

birimler de bir kez daha kendi içinde toplumsal birimlere ayrılmaktadır. Bruinessen'e (2003: 83) göre aşiret bir ailede bir kaç kuşak ile oluşan yapılardır. Eğer aile askeri alanda başarı sağlar, politik bir kariyer yaparsa, diğer aile hatta klanlar ve sülaler bu aşiret içine girme eğilimi gösterirler. Aşiret sisteminde, detaya girmeden, mal – bavik – sülale – klan –aşiret zincirlemesinde yapılar sülaleye kadar genelde kana dayalı, patrilineare yapı biçimindedir. Sülale biriminden aşirete kadar olan alandaki sosyal birimler politik olarak önem kazanmaktadırlar*.

Beşikçi (1992:99) ise göçebe Kürt aşiret topluluklarında herkesin birbirinin akrabası olduğunu belirtir ve ortak atanın altını çizer:

Herkes birbirine kuvvet derecesine göre kan bağı ve evlenme yolu ile meydana getirilen hısımlıklar yolu ile bağlanmıştır. Bunun ötesinde herkes, zaten, müşterek bir Ata'dan (Mira) geldiğine inanır. Soyun sopun devamını sağlayan unsur aşiret içinden evlenme kaidesidir. Evlenmenin aşiretin dışına taşıdığı, yani öteki aşiretlerle evlenme çok azdır.

Sonuç olarak aşiret ve akrabalık bağları ilişkisine ilişkin şu söylenebilir ki, bu yapıda görülen akrabalık ortak çıkar birliğine dayalı olarak görüldüğünden, kalıcı olmaktan çok, geçici bir durumdur. Bu nedenle aşiret örgütlenmesinde ortak köken inancı kabullere dayanmakta ve aşiret bir çıkar birliği olarak tanımlanmaktadır.

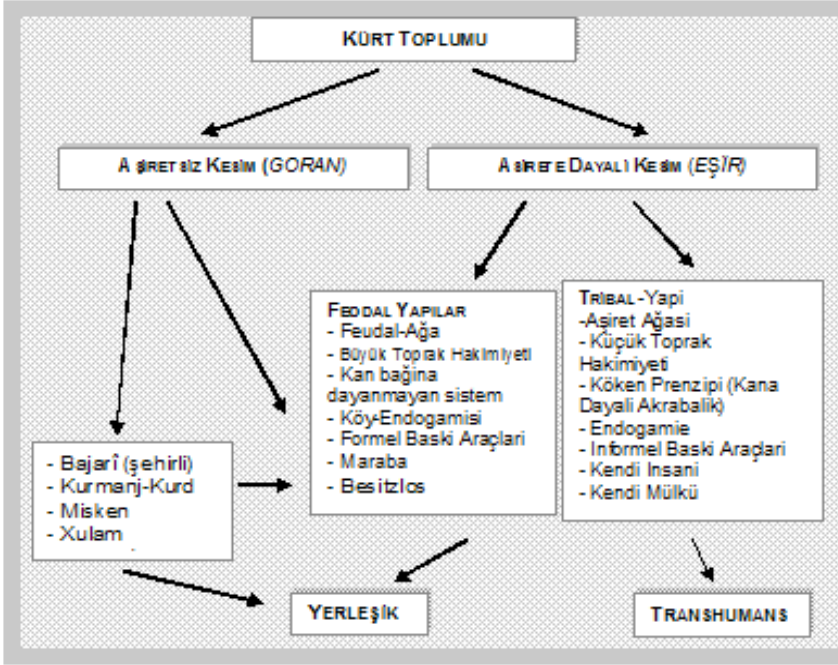
Sözgelimi Beşikçi (akt. Altuntek 18) de –Alikan aşireti çalışmasında- aşirete dayalı sosyal örgütlenme yapısını ve gücünü akrabalıktan aldığı sonucuna varmıştır. Bu nedendir ki aşiret yapısında görülen akrabalık durumsal bir özellik taşımaktadır. Bruinessen'in de (2003:83) vurguladığı üzere bazı kişiler o sülaleden olmasalar bile, kendilerini sülaleye bağlı olarak görebilirler. Dolayısıyla o sülaleyle birlikte tavır alarak kendilerini onun bir üyesi olarak nitelendirdiklerini ortaya koyarlar. Bir ya da iki nesil sonra da bunların torunları o sülalenin gerçek üyeleri olarak tam kabul görürler, dahası bu kişilerin yabancı bir soydan geldiğini pek anımsayan da olmaz. Dolayısıyla aşiretin kapsayıcı olması, aşiret örgütlenmesinde akraba ilişkileri ve dayanışmanın ne kadar güçlü olduğunu gösterir. Özer'in de (1998:384-385) belirttiği gibi bu dayanışma mekanizması adeta modern toplumlardaki sosyal güvence ile aynı işleve sahiptir. Bu sıkı dayanışma psikolojik olarak yalnızlık duygularını giderirken, sosyal olarak güçlü hissedilmesini, maddi olarak da dar günde elini uzatma sistemini sürekli canlı tutarak işlerlik kazandırmaktadır.

Bununla birlikte Kürtlerde aşiret sadece akrabalık bağlamında ele alınamaz. Aşiret sisteminin tümü kan bağına dayanan bir dayanışmaya değil, belli bir aşamadan sonra akrabalık bağlamından çıkıp politik birim halini alır. Günümüzde aşiret yapısını yeniden var eden unsurlarla birlikte, Kürt toplumunda sosyoekonomik değişimin düşük dinamiği gibi nedenler aşiret ideolojisinin varlığını korumasını sağlamaktadır.

Kürtlerde geleneksel sosyal yapıyı sadece aşiret çerçevesinde ya da aşireti geleneksel sosyal yapının tek görüngüsü olarak ele almak konunun kavranmasını güçleştirmekte

* Aşiret yapısının birimleri konusunda bkz. Bruinessen 2003, Leach 2001, Yalçın-Heckmann 2003

ve toplumsal analizleri dar bir düzleme hapsedmektedir. Ancak böylesi bir çaba, bu çalışmanın amacını aşmakla birlikte, yine de bir fikir vermesi için geleneksel sosyal yapı ile ilgili bir şema aşağıdaki gibidir:*

Şema 1: Geleneksel Kürt Sosyal Yapısı

Şemada idealize edilerek verilen durum, günümüzde bir hayli değişime uğrasa da, kırsal alanda toplum içinde tribal ilişkilere dayanan aşiret ideolojisi (aşiretçilik) varlığını sürdürmektedir. Akrabalık sistemi, genelde *akraba evliliği* olarak isimlendirilen, içinde hem patrilineage'in hem matrilineage'in görüldüğü kapalı olmayan bir sistemdir. Aşiret sistemi, Kürtlerin yaşadıkları alanda var olan üretim biçimi, geleneksel sosyal yapı, İslami düzen ve dönemin Osmanlı ve Pers feodal sistemlerinin karışımından oluşan bir yapı sergilemektedir. Bu yapı geleneksel yaşam alanını belli bir seviyeye kadar kontrol altına almaktadır.**

Öte yandan akrabalık temel bir toplumsal ilişki formu ve küçük-ölçekli toplumlarda grupların oluşturduğu en önemli ya da tek araçtır. Karmaşık toplumlarda ise akrabalığın bu rolü daha sınırlıdır (Aydın 2003:25). Ne var ki, etnik gruplar üzerindeki baskılar, göç ve benzeri toplumsal değişmelere yol açan faktörler, toplumlar karmaşık bir yapıya da sahip olsalar, akrabalığın rolünü güçlü kılmaya devam eder.

Sahlins (akt. Heckmann 2002:154), bir gruptaki akrabalık bağlarının işlevselliği ile grubun aynı mekânı kullanma süresi arasında ters bir orantı olduğunu ileri sürer.

* Bu şema Avdo Karataş'ın Freiburg'daki Albert-Ludwigs-Üniversitesi, Avrupa Etnolojisi'ne sunmak üzere hazırladığı doktora tezinden alınmıştır.

** Bkz. Bruinessen (2003: 86)

Buna göre bir grup aynı mekânı ne kadar uzun süre kullanırsa, akrabalık bağları da o denli zayıflar ve işlevselliğini yitirir. Buna karşın kan bağının sürdürülmesini kesintiye uğratan ekolojik ve demografik baskılar ise akrabalık ideolojisini işlevsel kılar. Bir baskı söz konusu olduğunda, gruptaki akrabalık gerçek olmasa bile işlevsel bir özelliğe sahip olur. Bu savı biraz daha genişletirsek, her ne gerekçe ile olursa olsun, özellikle aşiret gibi akrabalık merkezli örgütlenme biçimleri herhangi bir demografik ya da ekolojik baskı sonrasında akrabalık bağlarını işlevsel kıldıkları gibi, aynı zamanda yeni akrabalık biçimleri de üretebilmektedirler.

Kürt Akrabalık Sistemi Terminolojisi

Akrabalık terminolojisi şans eseri ortaya çıkan bir durum değil, belli bir sistemi oluşturan yapılardır ve kendine has bir ideolojiye sahiptir. Bu ideoloji toplumun sosyo-kültürel yapısı ile bir bütünlük içindedir.

Bilimsel çevrelerde Kürt ve Türk akrabalık sistemi, Sudan sistemi içinde ele alınır. Bu sistemin ana karakteri, her bir akrabanın farklı bir isimle tanımlanmasıdır. Bahsi geçen sisteme Araplar arasında, Çin'in bazı bölümlerinde ve Bulgaristan'da da rastlanmaktadır.

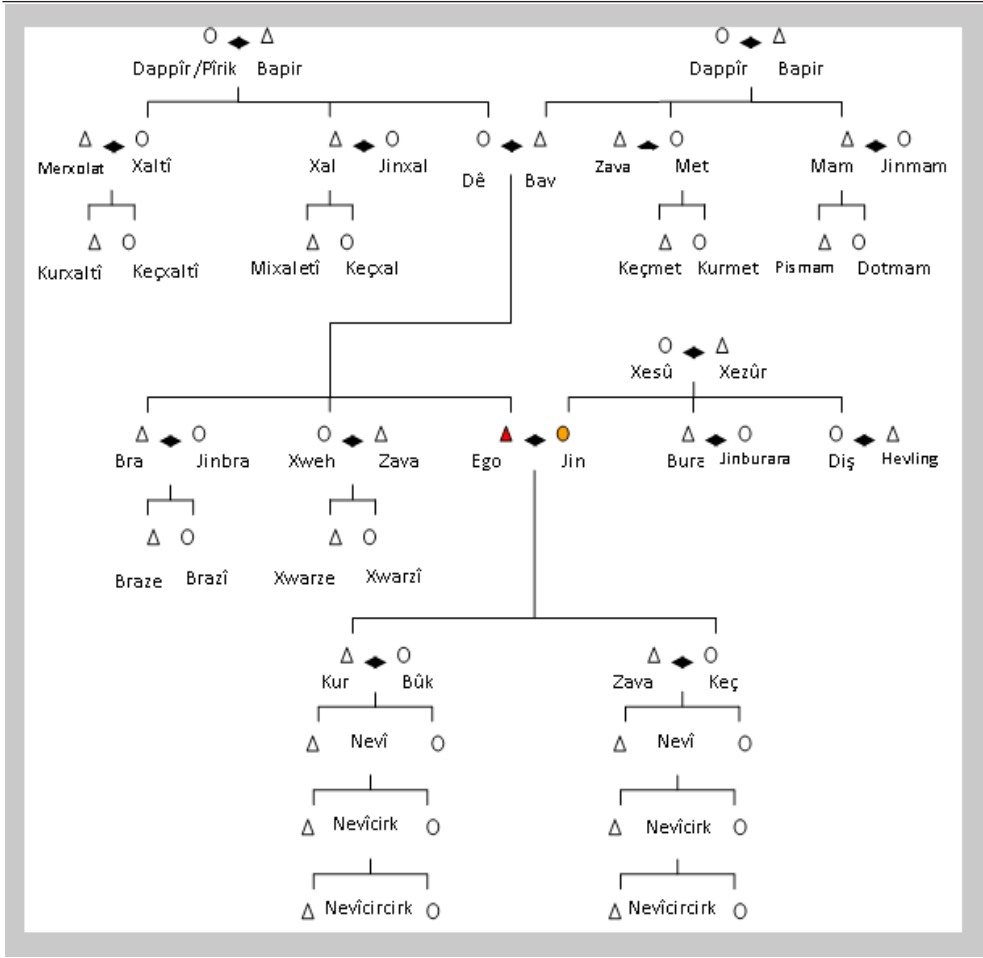
Jakoby'nin (2008: 24) belirttiği üzere her akrabalık sistemi, yapısına uygun bir terminoloji yaratır. Detaylı akrabalık terimi baz alındığında, şemada gösterildiği gibi, Kürt akrabalık terminolojisinin Sudan terminolojisinden kapsamlı olduğu görülür. Akrabalık sistemi ve terminolojisi, şehir-kırsal, aşiretsel-feodal ayrımlarına rağmen bütün Kürtler tarafından tanımlanır. Karakteristik olarak Kürtler, hem anne hem baba tarafından akrabalara sahip oldukları için formel akrabalık geçerlidir. Bunun yanında adına "pratik akrabalık" da denilen ve genelde "sanal akrabalık" olarak adlandırılan akrabalık kategorisi devreye girmekte ve akrabalık sistemine eklenmektedir.** Konumuz gereği akrabalık terminolojisi analizi yapmamız mümkün olmadığından, yine fikir vermesi için genel akrabalık terminolojisine kısmen de olsa aşağıda yer verilmiştir.***

* Yalçın-Heckmann 2002: 273

** Bu konu için bkz. Altuntek 1993: 59

*** Bu şema Karataş'ın adı geçen çalışmasından alınmıştır. Şema, babanın veya annenin ikinci evliliğinden kaynaklanacak duruma göre oluşacak akrabalık konumuna uygun üretilen terminolojiyi veya evlilik yolu ile meydana gelen akrabalık türleri gibi alanları kapsamamaktadır.

Şema: Kürt Akrabalık Terminolojisi

Şemada da görüldüğü gibi formel akrabalık terimleri kişinin (ego-erkek) konumuna göre son derece detaylı ve birbirlerinden farklı bir terminolojidir. Terminoloji yedi kuşağı kapsamaktadır. Geleneksel sosyal yapı ve bu yapının formel akrabalık yapısı, akrabalığı çok geniş bir kesim üzerinde “zorunlu” kılmaktadır. Bu durum, sanal akrabalığı, insanın iletişimde bulunacağı kişilerin eksikliğine bağlayan görüşü bertaraf etmektedir. Bundan dolayı meydana gelen enformel akrabalık yapılarının başka paradigmlar üzerinden işlenmesi gerekmektedir.

Sanal Akrabalık

Yukarıda anlatıldığı gibi, akrabalık kültür evrenselleri arasında yer alır. Ne var ki, her bir akrabalık biçimi ya da yapısı toplumdaki topluma da farklılık gösterir. Ancak yine de akrabalık yapıları genel olarak üç başlık altında ele alınabilir:

- 1- Kan bağı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kan veya soy akrabalığı,

- 2- Evlilik bağı ve buna bağlılık yoluyla ortaya çıkan akrabalık,
- 3- Psikososyal, soyo-ekonomik veya sosyokültürel bağlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sanal akrabalıklar (Maden 1991:101).

Konumuzu oluşturan son madde yani *sanal akrabalık* literatürde aynı zamanda *manevi akrabalık* (Maden 1991), *sonradan kazanılan akrabalık* ya da *düzmece akrabalık* (Balaman 1982), *tasavvuri akrabalık* (Tezcan 1982), *takma akrabalık* (Kudat 1974) vb. kavramlarla da ifade edilmektedir.

Kan ve hısımlığın etkisinin bulunmadığı bu akrabalık türü, psikolojik, sosyal, ekonomik, dinsel vb. etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmakta (Maden 1991:101) ve özellikle bireylerin tercihleri doğrultusunda duygusal bir bağlılıkla birbirlerini akraba olarak kabul edip buna uygun davranış kalıpları geliştirmeleri esasına dayanmaktadır.

Foster'a (akt. Kudat 2004:99) göre sanal akrabalık biçimleri arasında, kan bağına dayalı akrabalık ile arkadaşlık arasında denge kuran bir biçimdir. Zira arkadaşlık ilişkilerindeki esneklik bir dereceye kadar arzu edilir olmasına karşın, kimi bölgelerde sorun yaratır ve dostlarını seçmek çoğu zaman iyi bir şey olsa da bu dostluğun kurumlaşmış şekillere bağlanmamış olması kimi durumlarda zararlı olabilmektedir. Kan bağı ile kurulan ilişkiler ise gereklilikleri sorgulanmayacak kadar kesindir. Dolayısıyla sanal akrabalıklar, esnek arkadaşlık ile katı kuralları olan kan bağı akrabalıkları arasında bir denge unsurudur.

Öte yandan sanal akrabalık türlerini “gerçek” akrabalıktan ayıran temel özellik ise “geçişli” olmamasıdır. Kan bağına dayalı olarak kurulan akrabalık türleri geçişli (transitive) bir özelliğe sahiptir. Başka bir deyişle var olan ya da olduğuna inanılan akrabalık bağları, bütün aileleri ya da aile içindeki bireyleri kapsayıcı niteliktedir. Sonradan kurulan akrabalık ilişkileri için ise aynı durum söz konusu değildir, bu akrabalıklar kapsayıcı bir özellik taşımazlar; mekânsal ve zamansal olarak daha dar, aktör sayısı ise daha az olan bir etkinlik alanını kapsarlar.

Kudat'ın (2004) belirttiği gibi aynı birey ya da aile ile sanal akrabalık ilişkisi kurmuş olan iki birey ya da aile arasında bir yakınlık ilişkisinden söz edilememektedir. Bu türden bir ilişkinin gerçekleşebilmesi ancak iki taraf arasında aracısız ve dolaysız bir birlikteliğin kurulmuş olmasıyla mümkündür.

Sanal akrabalığın belki de en önemli işlevlerinin “pekiştirme”, “tamamlama” veya “ittifak aracı” olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Balaman'ın da (1982:78) ifade ettiği üzere; sonradan kurulan bu akrabalık ilişkisi, kan bağına dayalı veya hısımlık gibi “gerçek” olarak adlandırılan akrabalar arasında akrabalığı pekiştirmek ve tamamlamak amacıyla yapılabildiği gibi, genellikle aileye yabancı olanların desteğini kazanmak ve destek olanların sayısını artırmak amacıyla da yapılabilmektedir.

Sanal akrabalık temelde bir ittifak kurma aracıdır. Hısımlık yoluyla kurulan akrabalık da aynı amaca yönelir. Hatta evlilik aracılığıyla kurulan bu bağ güçlü devletler arasında dahi aynı amaca, yani ittifak kurmaya yönelik bir biçim kazanmıştır.* Ancak, bu tür

* İttifak evliliklerinin en bilinen örneklerinden birini Osmanlı'daki evlilikler oluşturur. İlk Osmanlı padişahlarının siyasi evlilikler yaptıkları ve Müslüman beyliklerin kızları ve Hristiyan prenseslerle evlendikleri bilinmektedir. Söz gelimi; hanedanın ikinci padişahı Orhan Bey'in karısı Nilüfer Hatun, Yarhisar'ın Yunan prensinin; Theodora

akrabalık biçimi kan bağı varmış gibi tasavvur edilmez.

Öte yandan bu akrabalık biçiminin yerleşik toplumlar için daha önemli olduğu görülür. Sözelimi aşiret yapısının çözüldüğü ve yerleşik hayata geçmiş olan toplumlarda seçimin hısım ve akraba arasında yapılması oldukça az rastlanan bir durumdur. Hısım ve akraba bağlarının göçebe aşiretlere oranla daha dar bir çevreyi kaplaması, yerleşme sürecinde büyük akraba gruplarının parçalanıp farklı bölgelere göç etmeleri ya da yerleştirilmelerine bağlıdır. Böylece, akraba grubu küçülen aileler, sanal akraba edinerek bu çevreyi genişletir, dostluk ve dayanışma kurabilecekleri bireylerin sayısını artırma çabasına girerler (Kudat 2004:94).

Günümüzde Anadolu coğrafyasında belki de en yoğun olarak görülen sanal akrabalık biçimi kirveliktir. Dolayısıyla sanal akrabalığın ittifak kurma aracı olarak nasıl kullanıldığını kirvelik üzerinden açıklamaya çalışmak doğru olacaktır.

Bir örnek, söylenmek isteneni daha açık hale getirecektir. Bilindiği üzere Hıristiyanlıkta sünnet bulunmadığından, kirvelik ya da kirvelik yoluyla kurulan akrabalık ilişkileri de bulunmamaktadır. Ne ki, Kürt toplumu içinde Hıristiyan gruplar ile Müslüman Kürt grupları arasında gerek fiziksel gerekse psikolojik çatışmalar olmaktadır. Müslüman topluluk, Hıristiyanlardan daha fazla bir nüfusa sahiptir ve dolayısıyla Hıristiyan grup daha çok baskı altındadır. Bu çatışmanın azaltılması ve grubun daha az zarar görmesi için kendi dini sistemlerinde bir yükümlülük olarak bulunmamasına karşın Müslüman ailelere kirve olunmaktadırlar. Böylece üretilen bu akrabalık bağlarını kullanarak Süryani gruplar, demografik baskıyı kontrol altında tutmaya çalışmışlardır.

Benzer bir örnek ise Yezidilere ilişkindir. Yezidiler'de de oldukça önemli bir yer atfedilen kirvelik seçimi daha çok grup dışına yöneliktir. Zira kendi etno-dinsel grupları dışından birini kirve olarak seçmek, yukarıda yer verdiğimiz Süryaniler arasındaki kirvelikte olduğu gibi, gruba yönelik saldırılara azaltma amacını taşımakta, böylece kirve olunan grupla kurulan akrabalık bağı aracılığıyla ittifak sağlanabilmektedir (Suvari 2004:109).

Kuşkusuz bu ilişki kurma biçim yalnızca Anadolu'da görülmez. Söz gelimi, Latin Amerika'nın köy topluluklarında da kirvelige benzer vaftiz töreni bulunur. Genellikle, bir çocuğun vaftiz töreninin yükümlülüğünün üstlenilmesiyle ortaya çıkan tören *compadrazgo* olarak isimlendirilir. Vaftiz olan erkek çocuk *ahijado*, kız çocuk *ahijada*, töreni üstlenen kişiler ise *padrino* diye anılır. Ne ki, töreninin yükümlülükleri üstlenilmeden de *compadre* biçimindeki ilişki kurulabilir. Sözelimi Brezilya'da olduğu gibi iki arkadaş birbirlerinin ellerinden tutup ateş üzerinden atlayarak *compadrozga* adı verilen ilişkiyi kurabilirler. *Compadrelar* arasında kurulan ilişkiler karşılıklı yardımlaşmayı gerektirir. Birkaç kez törenlerin sorumluluğunu üstlenen kişiler ise *padrino* olarak isimlendirilir. Bu kişilerle, yani *padrinolarla* (patronlarla) ve yüksek statüdeki bireylerle kurulan sanal akrabalık sosyal tabakaları birbirine bağlama işlevine sahiptir. Bu nedenle her aile çocuklarının sayısına bağlı olarak edineceği *padrinolar* aracılığıyla hiyerarşi piramidinin çeşitli katmanlarında yer alma şansı elde ederler (Kudat 2004:94-95).

Ekonomik ve sosyal güvensizliğin artmasına neden olan savaş, göç vb. durumlarda da sanal akrabalık ilişkileri yoğunluk kazanır. Bunun en iyi örneklerinden birini

da İmparator Cantacuzene'nin kızıdır. I. Murad da Bizans prensesiyle evlilik yapmıştır. Benzer biçimde I. Beyazid Germiyan beyinin kızının yanı sıra Bizans ve Sırp prensesleriyle evlenmiştir (D'Ohson 1992:953).

Japonya’da görülen *oyabun-kobun* isimli sanal akrabalık oluşturur. Endüstri öncesi dönemlerden aktarılan bu sanal akrabalık biçiminde bir törenle sanal baba ve sanal oğul ilişkisi kurulur. *Oyabun* özellikle savaş sonrası Japonyası’nda artış gösterir ve çoğu zaman gerçek akrabalık ilişkilerinden daha üstün tutulur (Bennet&Ishio 1963).

Baskının hissedildiği anlarda grubu güçlü kılmak ve yeni ortama uyum sağlamak için sanal akrabalık biçimlerini kullanan gruplara ilişkin bir diğer örnek ise Amerika’daki siyah öğrenci grupları arasında görülür. Stack,* bu tür sanal akrabalık bağlarının siyah halkın ortak bir özelliği olduğunu ve özellikle öğrencilerin aralarında kan bağı bulunmaksızın sosyal, kültürel ve ekonomik temelli ilişkiler sağlayabilmek için akrabalık bağları kurduklarını aktarır.

Tüm bu örnekler sanal akrabalığın işlevlerini ortaya koyması bağlamında dikkat çekicidir. Ancak sanal akrabalık, gruplar arasındaki dayanışma duygularını artırdığı gibi, bireyler arasında da aynı rolü oynar. Söz gelimi Anadolu’da karşımıza çıkan kan kardeşliği, sütanneliği ya da Brezilya’daki *compadrazgo* örneklerinde olduğu gibi iki kişi arasında da kurulabilir.

Öte yandan Ayşe Kudat (2004) sanal akrabalığı daha çok yerleşik toplumların bir olgusu olarak ele alır. Bu durum, sosyal ilişkilerin zayıfladığı durumlarda bir yan fonksiyon olarak ortaya çıkabilir. Ele alacağımız rüya kardeşliği örneğinde görüldüğü gibi, sanal akrabalık, yoğun olan akrabalık ilişkilerden bir kaçışa da tekabül edebilir. Sanal akrabalık genelde ittifak kurma çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu biçimi ile açıklama bilinçli tercih (*rational choice*) teorilerinin açıklamalarına kaydırılsa da, geneldesadece *amaçlı akılcılık*** (*zweckrationalität*) kategorisi ile açıklarlar.*** Oysabilinçli tercih teorilerinin temelini oluşturan Max Weber, sosyal davranışı dört ana kategoride inceler**** ve bu daha sonraki sosyologlar, örneğin Habermas, tarafından geliştirilerek, sosyal düzenin sağlanmasında davranışın rolünün irdelenmesinde başvurulur. Gerçekten de sanal akrabalık örnekleri incelendiğinde Weber’in dört davranış biçimine tekabül ettikleri görülür. Barışı sağlamak, egemenliği genişletmek vb. amaçlar için kurulan sanal akrabalıklar, daha çok işlevsel yönü ön plana alınan, toplumsallık içeren, sanal akrabalıklardır. Oysa bu tip akrabalık türleri bir bütün halinde iki insanın özgür seçimi olarak irdelenir. Rüya kardeşliğinde (*xwihûbiratiya xewnê*), akrabalığı sağlayan gizli bir güç vardır. Rüya kardeşliği, kişinin rüyasında bir diğerinin onun “kardeşi” olduğunu veya bir güç tarafından kardeş olduklarının ilan edilmesiyle gerçekleşir. En azından söylenece bu şekildedir. Bu biçimi ile rüya kardeşliği, diğer sanal akrabalık türlerinden ayrılır. Burada motifin altında yatan davranış, hangi amaçla yapılıyorsa yapılsın, temellendirme, rüya ile, yani bireylerin dışında, belki de kutsal bir gücün isteği üzerine gerçekleşiyor olmasıdır. Bu durum, özgür iradeye dayanan, kirvelik veya ahiret kardeşliği gibi, ittifak temelli bir uygulama değildir. Burada teorik olarak bir güç bu insanları kardeş olmaya zorlamakta veya teşvik etmektedir. Başka bir deyişle “kardeş olma”, “akraba

* Fictive Kinship, <http://findarticles.com/p/articles/mi>

** Bu çeviri Murat Belge’ye aittir. Bkz. (26.10.2002, Radikal)

*** Akrabalık araştırmalarına postmodern döneme kadar ele alan bir çalışma için bkz. Jakoby (2008). Jakoby konuyu sosyolojik bir bakış açısı ve rational choice teorisi çerçevesinde ele alınması; Gender araştırmaları; rasyonel akraba seçimi konusunu sosyolojinin kurucularının perspektifinden değerlendirmektedir.

**** Bkz. Weber (2005: 17)

olma” böylesi bir durumla meşrulaştırılmaktadır. Belki de bu yüzden, bireyci bir yakınlaşma ve dar toplumsal çevreden çıkma olarak da görülebilir. *Kan, ahiret, süt kardeşliği, kirvelik, musahiplik* gibi sanal akrabalık türlerine Anadolu kültürlerinde sık rastlanmaktadır. Sonradan üretilen *tutma kardeşlik, ebe anneliği* gibi uygulamalar da belli kişiler tarafından sanal akrabalık kapsamına dahil edilmektedir. Benzer biçimde *sağdıçlık, yengelik* bir evliliğin parçaları olmasına rağmen, hemen sanal akrabalık kategorisinde değerlendirilebiliyor. *İsim babalığı*, doğumun bir parçası olmasına rağmen sanal akraba olarak yerini almaktadır. Bu karmaşanın olmasının nedeni, bu gibi olguların tanımlanmamasından, derleme tarzı etnografyacılıktan kaynaklanmaktadır. Sanal akrabalık, formel akrabalık kategorisine alınması için söylemsel düzeyde enstest yasağına bağlanan ve bunun için kan birliği ideolojisi ile meşrulaştırılan uygulamalardır.

Kürtlerde kan bağı ile meydana gelen akrabalık ağı “*xweyi*”, evlilikle meydana gelen ilişki ağları ise “*mirhov*” olarak isimlendirilmektedir. Bununla birlikte sanal akrabalık bağı ile oluşan ağ ise “*nasêhev*” olarak kavramlaştırılmıştır. Bu üç kategori kan akrabalığından dostane ilişkilere dek kurulan ilişkileri ve bunun ortaya çıkardığı davranışları akrabalık bağlamında açıklayarak, kişinin içinde yaşadığı ve yoğun ilişkide olduğu tüm ilişki ağlarını geneolojik bir ideoloji ile yapılandırmaktadır.

Kürtlerde en sık görülen sanal akrabalık türleri *dest û biratî* (kardeşlik için el verme), *şîrbira* (süt kardeşliği), *xwih û biratitiya axretê* (ahiret kız erkek kardeşliği), kirvelik ve musahipliktir. İsmi anılan bu sanal akrabalık biçimleri birbirinden farklı biçimlerde olmakla birlikte, örneğin *destûbiratiya axretê* (ahiret kardeşliği), Kürtlerde her iki cins arasında ama genelde yaşlılar arasında görülmektedir.

Rüya kardeşliğini ele aldığımız bu çalışmada, *xwih û biratiya xewnê*’nin (rüya kardeşliği) Kürt toplumunda sonradan edinilen bir sanal akrabalık türü olduğu ve toplumsal değişim dinamiğinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Akrabalık terimleri ve bu terimlerin kullanılış biçimi “uzaklık” (*distanz*) ve “yakınlık” (*nähe*) olgusuna meşruiyet kazandırır.* Sanal akrabaların, formel akraba terminolojisi ile tanımlanması, var olan *uzaklık*’ı ortadan kaldırarak *yakınlık* kazandırır. Geleneksel İslami toplumlarda *nikahı kıyılabilen* iki kişinin yakınlaşmasının ne derece sıkı dini ve toplumsal normlarla engellendiği akla getirilirse, kişinin akrabalık terimleriyle anılmasının, istenilen ilişkinin kurulmasına ne derece bir özgürlük kazandırıldığı hemen anlaşılabilir. Tespit edilen rüya kardeşliği örneklerinde bu açıklamaya uygun bir durum söz konusudur. Tüm örnekler, göçle oluşmuş Müslüman Kürt gruplarında görülmüştür. Özellikle evlenmiş kişilerin karşı cinsle sosyal temelde bir arkadaşlık kurmasının normatif engelleri toplumsal yapıya içkindir. Kişiye akrabalık atfedilerek, kişinin “kardeş”, “aileden biri” sıfatı ile anılması, kurulan ilişkinin cinselliğe dayalı bir ilişki olmayacağını garanti etmiş olur. Böylece kardeşliğin değil, arkadaşlığın önü açılmış olur. Bu durum olayı Foster’in (akt. Kudat 2004:99) açıklamasına yaklaşıtır. Açık toplumların asla ihtiyaç duyamayacakları bu tür ilişki biçiminin, görece kapalı toplumlarda ortaya çıkması için geleneksel sosyal yapı normlarıyla meşrulaştırılması gerekir. Bu gibi uygulamalar toplumun geleneksel sosyal yapısındaki değişimin sinyallerini vermekte ve geleneksel sosyal birimlerden çıkmanın yolları olarak görülmektedir. Kürtlerin genelde

* Bu konu için bkz. Leach 2001; Yalçın-Heckmann 2002; van Bruinessen 2003

soyiçi evlilikten (endogami) hızla uzaklaştıkları göz önüne getirildiğinde bu hipotez daha çok geçerlilik kazanmaktadır.

Bu gibi uygulamaların ortak noktası, küçük veya büyük bir törenin yapılmasıdır. Bağlamın esprisi tam da bu noktadır. Form değişebilir ama işlemde her zaman bir ritüel vardır ki, bu karar verilen duruma meşruiyet katar. Seromonilerin tümü yapılan etkinliği insanlar arasında tanıdık kılar. Bir seremoni olması çevre tarafından varılan aktin kabulü anlamına gelir. Bu şekilde kabul görür ve bu yüzden sosyal bir pratiktir. Pratik kendi bağlamı içinde değerlendirildiğinde, Needham'ın üçlü şemasına uygun hale gelmektedir.

Rodney Needham toplumu üç analitik düzlemde ele alır: Empiri (Praxis, Pragmatik), Norm (Kurallar, Kurumlar) ve İdeal (ideoloji ve Değerler).^{*} Birincisi somut olan ve davranışların sergilendiği, gözlemlenebildiği düzlem. Bu düzlem istatistiksel olarak ortaya konulabilir. İnsanlar gerçekte, ne yaparsa onu gösterir. İkinci düzlemde normatif beklentiler söz konusudur. Bu düzlemde terminoloji, kurallar, geleneksel inanç vb. yer alır. Bu düzlem, söz konusu olan konuda neler konuşulduğu, nelerin nasıl yapılması gerektiği gibi konuları içerir. Üçüncü düzlem ise düşünce, söylem ve ideolojileri kapsar. Burada örneğin cinslerin birbirlerine göre konuları, Gender meselesi vb. olgular konumlanır. Yapının hiyerarşik mi yoksa eşitlikçi mi olduğu buradan anlaşılabilir. Bu düzlem genelde sorunsallaştırılmayan kuralları içerir ve normlaşma ile değer oluşumunu simgeler. Pratikte iki insan sanal akrabalık ilişkisi kurar, bunun gereklerini yerine getirir ve normatif alanda belli bir dereceye ulaşmış olurlar. Artık amaçlanan kabul görmüştür.

Sanal akrabalık bu çerçeveye uygun düşer. Kişilerin edimi, normlaşır ve bir üst aşamada ya kendi ideolojisini yaratır ya da var olan bir ideolojiye veya değer yapısına eklenir.

Rüya Kardeşliği

Rüya kardeşliği (*xwihûbiratiya xewnê, brange khave, khanga khavne*), adından anlaşılacağı üzere, kişinin rüyasında bir başka kişiyle kardeş olduklarını görmesiyle kurulan sanal akrabalık bağıdır. Araştırma alanımızı oluşturan Ankara'nın Bumsuz köyünde *brange khave* ya da *khanga khavne*, diğer alanlarda (Aydın'ın Neşetiye köyü, İstanbul gibi) *xwih û biratiya xewnê* olarak isimlendirilmektedir^{**}. Ne var ki, iki kişi arasında bu akrabalık bağının kurulabilmesi için her iki tarafın da kabulü gerekmektedir. Örneğin Bumsuz köyünde rüyayı gören kişi, diğerine bir hediye olarak onu rüyasında kardeş olarak gördüğünü bildirmesi, diğer araştırma alanlarında ise hediye verme tersi bir durumda olmaktadır. Rüyayı gören kişinin, bu durumu rüyasında gördüğü kişiye aktardığında, rüyada görülen kişi, rüyayı görene bir hediye vermektedir. Her iki durumda da karşı kişinin hediye alması ve bunu onaylaması koşulu vardır. Hediye kabulü ise kardeşliğin onaylandığı anlamına gelmektedir:

Annemin rüya kardeşi var. Bir gece rüyasında o adamla kardeş olduklarını görmüş.

^{*} Aktarılan şemalaştırma için bkz. Heidemann (2011: 29)

^{**} Çalışmada kullanılan veriler, A. Yıldırım'ın 2001-2002 yılında Ankara/Haymana'ya bağlı Bumsuz köyünde ve Avdo Karataş'ın 2000 – 2001 yıllarında Aydın, İzmir ve İstanbul'da gerçekleştiği alan çalışmalarına dayanmaktadır.

Adam, anneme “kardeşim” demiş rüyasında. Annem de sabah kalkmış, gömlek almış bir tane. Evlerine gitmiş. Demiş böyle böyle. Seni rüyamda gördüm. Kardeşimsin. Hepsini anlatmış. Adam da almış gömleği, kabul etmiş yani. Kardeş olmuşlar, ikisi de birbirine kardeş diyor (Bumsuz köyü, Ankara).

Ben o akşam Memedî rüyamda gördüm, biri bana diyordu ki, sen ile Memed kardeşsiniz, bu kardeşliğinizi ilan edin, dedi. Ertesi gün Memedin yanına gittim. Gördüklerimi anlattım. O da bana bir yüzük verdi ve bana “şu andan itibaren dünya ahiret kardeşimsin” dedi. Bu şekilde kardeş olduk (Neşetiye köyü, Aydın).

Benzer biçimde kirvelikte de çocukları sünnet olma yaşına gelmiş olan aileler, kirve ararlar ve bunu uygun gördükleri, yakınlaşmayı istedikleri kişiye önerirler. Ne ki, rüya kardeşliği de “gönüllülük” ilkesi temelinde kurulmasına karşın, özellikle rüyayı gören kişinin tercihleri doğrultusunda oluşmaz. Rüya kardeşliği birbirlerini tanıyan, ancak aralarında herhangi bir ilişki geliştirilmemiş olan kişiler arasında da kurulabilmektedir:

Kendi akrabaları da görebilirsin, köyünden birini de. Yabancıyla nasıl kardeş olcan ki? Yabancıyı rüyanda göremezsin. Ama aynı köyün insanı. Tamam belki birbirine gidip gelmeler yok. Ama görüyorsun, bildiğin kişi. Öyle tanıdığın kişiyi rüyanda görürsün. Tabii adam hediye almazsa kardeşlik de olmaz. Adama kalmış. Ama bu komşun da olur, köyün öbür ucundaki adam da. Bunu bilemezsin. Senin elinde olan şey değil. Hak Teala yapıyor. Aslında Allah istediği için de geri çevireni duymadım. Kim rüyasında görüyorsa, gidip söylüyor. O da kabul ediyor (Bumsuz köyü, Ankara).

Dolayısıyla egonun nasıl ki anne, baba, hala, dayı vb. biyolojik akrabalarını seçme şansı yoksa, rüyayı gören kişi için de bu söz konusu değildir:

Yoo, seçemezsin. E ben şunlan kardeş olayım diye rüyaya yatamıyorsun. Ha yatsan bile rüyada illa ki görceñ diye şey de yok. Allah’ın emri, öyle olsun istiyor Allah, oluyor. Yoksa öyle ben şunlan kardeş olim deyince olmuyor insan. Ne zaman olacağı da belli olmaz. E herkese olmuyor. Tamam, çok var köyde, ama herkesde yok. Rüyada görceñ, kural bu. Olunca, oluyor (Bumsuz köyü, Ankara).

Biz önceden beri tanışıyorduk. Aramız iyiydi. Birgün eşim dedi ki, Sediqa seni rüyada görmüş, rüyada kardeşliğiniz Allah tarafından ilan edilmiş, ben de sordum soruşturdum. Böyle durumlarda ne yapılması gerekir diye. Öğrendim, o aileyi yemeğe çağırdık, ona bir hediye verdim, böylece kardeş olduk. Aynı kardeş gibi gider geliriz, bayramlarda önce bana gelip benim bayramımı kutlar” (İstanbul).

Öte yandan rüya kardeşliği, dini olarak bu şekilde meşrulaştırıldığından, dengi dengine bir bağlaşıma söz konusu değildir. Başka bir deyişle dinsel meşruluk, bu akrabalık biçiminin farklı statü ya da ekonomik yapılarıdaki bireyler arasında uygulanabilirliğini kolaylaştırmakta ve mümkün kılmaktadır.

Açıktır ki, yukarıda da yer verildiği gibi, rüya kardeşliği akrabalık olarak tanımlanmasına karşın, biyolojik yani kan bağı olmaksızın geliştirilen bir bağlılıktır. Bu akrabalık mülk bölüşümünü öngörmemektedir.

“Mülk ile ilgili bir şey yok. Yani ben ölürsem mirasıma ortak olmaz. Ama zorda kalırsak, rüya kardeşleri birbirlerine yardım etmek zorundadırlar” (İstanbul).

Dolayısıyla rüya kardeşliğini araştırma alanımız bağlamında sanal akrabalık biçimlerinden biri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Kudat’ın da (2004:12) kan kardeşliği ve sütanneliği gibi iki kişi arasında kurulan bağlar konusunda altını çizdiği gibi:

Kan kardeşliği ve sütanneliği de çoğunlukla ilişki içine giren tarafları akraba gibi birbirine bağlayıp, evliliklerine engel oluşturabileceğinden bu kurumları da sanal akrabalıklar içine katmak yanlış olmayacaktır. Kurumlaşarak belli normlar çerçevesine konulmuş olmaları ve bir kere kurulduklarında, tarafları, birbirine yakın yörelerde yaşadıkları sürece bağlamaları, sanal akrabalıkları yakın dostluk, arkadaşlık ve komşuluktan ayıran başlıca özelliktir.

Belki de bu noktada vurgulanması gereken şey, bu normların her iki tarafa da çeşitli yükümlülükler getirmesidir. Zira iki kişi arasında rüya kardeşliği kurulduktan sonra, her iki taraf da birbirlerine aralarında kan bağı varmış gibi davranmak ve onun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır:

Sana şöyle söyleyeyim kızım, bu aynı gerçek kardeşlik. Mesela diyelim düğünün var. Gerçek kardeşin ne takar, diyelim yakın olduğu için. Adettir, durumu iyiye bir bilezik şart. Yahut en az bi altın takacak. Rüya kardeş de öyle. Durumu iyi olan bir bilezik. Ne biliim, sünnetin varsa yine büyük bi şey takar (Bumsuz köyü, Ankara).

Dahası aşağıdaki görüşme, bir yandan bu yükümlülüğü daha anlaşılır kılarken, kurulan ilişkideki “güven” duygusunu ortaya koymaktadır. Zira kadının denetlendiği ve daha da önemlisi “namus” algısının kadın üzerinden inşa edildiği bu gibi toplumlarda kadının kan bağı bulunmayan, hatta ailenin diğer fertlerine göre “yabancı” olarak tanımlanabilecek birinin evinde kalması onay gören ya da kabul edilebilecek bir durum olmayacaktır:

Annemin rüya kardeşi bizim sülaleden değil. Annemle babam kavga etmişlerdi. Annem küstü. Buralarda kadın küsünce nereye gitcek, tabii ki babasının evine. Ama ninem üvey. Annem, bi de dayım; ikişi de yetim büyümüşler. Annem büyütmüş dayımı. Annem küsünce o akrabalardan hiç birine gitmiyor. Rüya kardeşinin evine gidip orda kalıyor. Ben seni evime almam demez. Yani ha dayıma gitmiş, ha rüya kardeşinin evine. İkisi de eşit. Birkaç gün kalmış annem orda. Sonra gidip ordan almışlar.*

* Benzer bir örneği Selby (akt. Kudat 2004:101) araştırma esnasında yaşadığını belirtmektedir. Selby, araştırmasını yaptığı köydeki bireyler tarafından bir kadınla evlilik-dışı ilişki kurmakla itham edilmiştir. Bunun üzerine Selby,

Ben daha önce kocam olmadan rüya kardeşimin evine gidemezdim. İnsan kadın başı ile dışarı çıkmaya çekiniyor. Konu komşu çok laf eder. Özellikle kocamın akrabalarından çok çekinirdim. Biz kardeş olduktan sonra serbestçe gidip geliyorum.” (İstanbul)

Bununla birlikte rüya kardeşliğinde, diğer sanal akrabalık türlerinde olduğu gibi geçişlilik özelliği bulunmaz. Şöyle ki, Kudat’ın da (2004:23) belirttiği gibi iki kişinin birbirlerinin sanal akrabası olabilmesi için dolaysız bir ilişkinin kurulmuş olması gerekir. Yani, kuşaktan kuşağa aktarılabilme özelliği yoktur. Rüya kardeşliği için de benzer bir durum söz konusu olmakla birlikte, altı çizilmesi gereken nokta akrabalık terimlerinin bu kişiler için de kullanılıyor olmasıdır.

Rüyayı kim gördüyse onun kardeşidir. Yani o iki kişi kardeş. Babamın rüya kardeşi var, kadın. Hala diyoruz tabii ki. Öyle sayılır. Ama benim çocuklarımla bişeyi olmaz (Bumsuz köyü, Ankara).

Kadınla kardeş olunca, ailesi ile daha sıcak ilişkiler kuruluyor. Saygı sevgi artıyor. [...] Çocuklar tabii ki evlenemez. [...]” (İzmir)

Yanı sıra, rüya kardeşliğinin her ne kadar herkesle kurulabileceği belirtilmiş olursa da mevcut örneklerden esasında sülale dışı gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu da kuşkusuz sülale-dışı sosyal alanı genişletmekle açıklanabilir. Sosyal alanın kısıtlılığı, özellikle kadınların rüya kardeşliği önerisinde bulunmasıyla sonuçlanmışa benzemektedir. Bumsuz köyü dışında tespit edilen tüm örneklerde kadın erkeği rüyasında görerek kardeşlik kurar. Rüya kardeşliği sosyal alanın darlığından dolayı, hem var olan akrabalık ağlarının dışına çıkma, hemde tersi durumlarda görülmektedir.

[...] Benim burada hiç akrabam yok. Kocamın koca bir sülalesi var burada. Tek akrabam, rüya kardeşim” (İzmir)

Akrabalığın işlevselliğini yitirdiği durumlarda da rüya kardeşliğine başvurulduğu görülmektedir. Söz gelimi rüya kardeşi olan bir kadının aile ilişkileri şu şekilde aktarılmıştır:

Bizim pek yok akraba. Yani var da yok işte. Mesela bizim evin arkasında dedemlerin dükkânı var. Dükkân boş. Hayvanlarımızı koyalım dedik. Vermediler. Boş, ama vermediler. Koca sülale, ama kimsenin bize faydası yok. Annemin bir öz, bir de üvey erkek kardeşi var. İşe yaramaz ikisi de. Faydaları yok. Öz üvey ayırıyorlar tabii (Bumsuz köyü, Ankara).

Kuşkusuz, kan bağına dayalı akrabalıkların sorunlu olduğu bu gibi durumlarda tercihin sülale dışından yapılması anlamlı olmaktadır. Özellikle erkek kardeşleriyle sorun yaşanması, kadında erkek bir rüya kardeşinin olması isteğini artırmış olabilecektir. Yine bir kadın ve erkek arasında kurulan rüya kardeşliğinde kadının erkek kardeşi bulunmamaktadır:

---

kadın ile sanal bir akrabalık kurar. Neticede bu akrabalık bağından ötürü dedikodular sona ermiş, kadının kocasının kendisiyle olan ilişkisi de düzelmiştir.

Rüya kız kardeşim var. Gömlek, bi de çorap aldı geldi bir gün. Seni rüyamda gördüm, kabul edersen kardeşimsin dedi. Olur dedim ben de. Bundan on yıl kadar önceydi. O gün bugün kardeşiz. Benim hem kız var, hem de erkek kardeş. Onun erkek kardeşi yok, ama kız kardeşi var tabii. Bizim öz köylerde de varmış. Öz köyler dediğim Kürt onlar da, aşiret. Ama bizden değiller. Onlar da ayrı Kürtler. Türk köylerinde yok mesela. Duymadım hiç. Herhalde böyle adetleri yok, bilemem (Bumsuz köyü, Ankara).

Bu örnekten de esasında erkek kardeş eksiliği, erkek bir rüya kardeşi bulunarak giderilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Zira özellikle geleneksel ilişkiler ağında erkek kardeşin önemi yadsınmayacak denli güçlüdür.

Sanal akrabalığın, kimi insanlar tarafından başka amaçlar için de kullanıldığını gösteren bir örneğe İstanbul'da yaşayan Kürtler arasında rastlanmıştır:

Bir anne, oğlunun beğendiği bir kızla evliliğini engellemek için, kızına babasını rüyasında kardeş olarak gördüğünü, Allahın onları kardeş ilan ettiğini söyleyerek, kızın babasıyla kardeşlik kurdu ve bu şekilde iki gencin evliliklerini kestirmeden haletti” (İstanbul)

Örnek olaylar bir araya getirildiğinde Rüya Kardeşliği ile göç arasında bir bağlantı görülmektedir. Rüyaı genelde kadın görmekte ve kadın, bu sanal akrabalığı belli bireysel isteklerini gerçekleştirmek için kullanmaktadır, örneğin dar sosyal alandan çıkma gibi. Kardeşlik olgusu rüyada bir gücün emretmesi ile meşrulaştırılmaktadır. Son örneğin de gösterdiği gibi, toplumda yerleşen bir değere dayanarak, gerçekte olmasa bile aynı form kullanılabilir.

SONUÇ

Akrabalık evrensel bir olgu olmakla birlikte büyük ölçüde bölgeden bölgeye farklılıklar gösterir. Özellikle küçük ölçekli toplumlarda akrabalık bağları sosyal hayatı düzenleyen ve işlerlik kazandıran bir ilişki biçimidir. Toplumun değişimi ile birlikte akrabalık ilişkileri de yeni duruma göre yeniden düzenlenir.

Aşiret tipi örgütlenme biçiminde de elzem bir yere sahip olan akrabalık bağları söz konusu olduğunda çoğu zaman var olan kan bağı akrabalıklarının yeterli olmadığı görülmektedir. Zira aşiretler yapıları gereği her zaman için önemli bir nüfusa gereksinim duymuş ve bundan ötürü ittifak arayışlarına girmişlerdir. Ancak yukarıda da yer verildiği üzere özellikle göçebe aşiretlerde bu akrabalık ilişkileri durumsal bir özellik taşımıştır. Dolayısıyla özellikle sonradan kurulan akrabalık ilişkilerinde her zaman için ortak çıkar gözetilmiştir.

Kan bağının yanı sıra evlilik yoluyla oluşan hısımlık ve sanal akrabalık gibi sonradan kurulan biçimler de önemlidir. Ne ki, bu önem aşiretlerin yerleşik ya da göçebe olma özelliklerine göre de değişim göstermektedir. Göçebe aşiretlerde kan bağı akrabalıkları önem kazanırken, yerleşiklerde ise kimi zaman sanal akrabalıklar daha çok

vurgulanmaktadır. Kuşkusuz sanal akrabalığın dayanışmayı artırıcı işlevi bu vurguda oldukça önemli bir yere sahiptir.

Öte yandan genelde toplumsal bir ilişki formu olarak akrabalık, daha çok küçük ölçekli toplumlarda en önemli araç olduğu kabul edilir. Oysaki Japonya’da olduğu gibi kültür aşırı örneklerde de göç, savaş vb. koşullar, akrabalık ilişkilerini modern, karmaşık toplumlarda da önemli kılmaktadır. Bundan dolayı bütün dünyada modern yasalarda aileyi koruyan ve akrabalık-miras ilişkilerini düzenleyen özel yasalar vardır.

Rüya kardeşliği, esasında yaygın olan bir akrabalık biçimi değildir. Veriler bunun göç ve değişen sosyo-kültürel durumun bir sonucu olduğunu göstermektedir. Ancak burada önemli olan şudur ki, grubun herhangi bir baskıyla karşılaşması sonucunda, diğer tüm alanlarda olduğu gibi akrabalık konusunda da, fiziksel ve kültürel varoluşlarını sürdürebilmek için yeni stratejiler geliştirmeleridir. Rüya kardeşliği de bireylerin, özellikle kadınların, toplum içinde özgür alanlarını (freiraum) biçimlendirmek ve genelde genişletmek için başvurdukları ve bunun sosyal yaşamın normlarıyla meşrulaştırdıkları bir uygulama olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALBER, Erdmute; Beer, Bettina; Pauli, Julia; Schnegg, Michael (Hg.) (2010): *Verwandschaft heute: Positionen, Ergebnisse und Forschungsperspektiven..* Berlin: Reimer.
- ALTUNTEK, N. Serpil: *Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirilmesi.* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fak. Der. C. 18, Sayı: 22, ss. 17-8.
- ALTUNTEK, N. S. (2001): *Türkiye üzerine yapılan çalışmalar için; Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 18 / Sayı: 2 ss. 17-28.*
- ALTUNTEK, N. S. (1993): *Van Yöresinde Akraba Evliliği.* Kültür Bakanlığı HAGEM Yay. 190. Gelenek-Görenek ve İnanışlar Dizisi: 14, Ankara.
- AYDIN, Suavi (2003): “Akrabalık Temelli Gruplar”. *Antropoloji Sözlüğü, Derl. Kudret Emiroğlu-S.Aydın. Bilim ve Sanat Yay, ss. 24-25.*
- AYDIN, S. (2003): “Aşiret”. *Antropoloji Sözlüğü, Derl. Kudret Emiroğlu-S.Aydın. Bilim ve Sanat Yay, ss. 77-79.*
- AYDIN, S. (2003): “Dallanan Soy Sistemi”. *Antropoloji Sözlüğü, Derl. Kudret Emiroğlu-S. Aydın. Bilim ve Sanat Yay, ss. 205.*
- AYDIN, S. (2003): “Kabile”. *Antropoloji Sözlüğü, Derl. Kudret Emiroğlu-S.Aydın. Bilim ve Sanat Yay, ss.: 444-445.*
- BALAMAN, Ali Rıza (1982): *Evlilik ve Akrabalık Türleri- Sosyal Antropolojik Yaklaşımla. İleri Kitap Yayın ve Dağıtım Koll. Şti. İzmir.*
- BECK, Stefan (hrsg.) (2007): *Verwandschaft machen: Reproduktionsmedizin und Adoption in Deutschland und der Türkei. Berliner Blätter. Ethnographische und ethnologische Beiträge. Vol. 42. LIT Yay., Münster.*
- BENNET, John W.&Iwao Ishio (1964): *Paternalism in the Japanese Economy: Anthropological Studies of Oyabun-Kobu Pattern. Monumenta Nippinica, Vol: 19, No:1/2. links.jstor.org/sici?sici=0021-9118*

- BEŞİKÇİ, İsmail (1992): Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri. Yurt Kitap Yay.
- BRUINSEN, Martin van (2003): Ağa, Şeyh, Devlet. İletişim Yay.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer (1987): Oğuz'dan Selçuklu'ya- Boy, Kanat ve Devlet. İmge Yay.
- D'OHSSON (1992): Harem-i Hümayun- Osmanlı Saray Ailesi. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi içinde. C. 3, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay, ss. 935-965.
- EICKELMAN, Dale F. (1989): The Middle East an Anthropological Approach. New York.
- EVANS-PRITCHARD, Edward Evan (1984): The Nuer : a description of the modes of livelihood and political institutions of a Nilotic People. Oxford Üniversitesi, NewYork.
- Fictive Kinship* <http://findarticles.com/p/articles/mi>
- FORTES, Meyer; Evans-Pritchard, Edward E (Hrsg.) (1987): *African Political Systems*. Oxford.
- GEERTZ, C. (2011): Dichte Beschreibung. Beiträge zum Verstehen kultureller Systeme. Frankfurt a. M., Suhrkamp.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1991): İnsan ve Kültür. Remzi Kitabevi Yay.
- HECKMANN, Lale Yalçın (2002): Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri. İletişim Yay.
- Helmig, Thomas. Verwandtschaft. In: Schweizer, Thomas, et al. (Hg.) Handbuch der Ethnologie. Berlin: Reimer S. 145-176
- KUDAT, Ayşe (2004): Kirvelik-Sanal Akrabalığın Dünü ve Bugünü. Ütopya Yay.
- India Large Kinship Groups*
<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-6044.html>
- JAKOBY, Nina (2008): (Wahl-)Verwandtschaft - zur Erklärung verwandtschaftlichen Handelns / Nina Jakoby. Wiesbaden: VS, Verlag für Sozialwissenschaften. Doktora tezi.
- LİNDNER, Rudi Paul (1982): "What Was a Nomadic Tribe?".
Comperatives Studies in Society and History,24, pp. 689-711.
- LÉVI-STRAUSS, Claude (1993): Die elementaren Strukturen der Verwandtschaft. Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- MADEN, Ahmet (1991): Türkiye'de Akrabalık İlişkileri ve Türleri.
Türk Aile Ansiklopedisi içinde. C. 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, ss. 96-108.
- Mitterauer, Michael (2013): Historische Verwandtschaftsforschung. Böhlau Basım, Viyana.
- ÖZER, Ahmet (1998): Modernleşme ve Güneydoğu. İmge yayınları, 1998.
- SCHWEIZER, Thomas (1993): Perspektiven der analytischen Ethnologie. In: Schweizer, Thomas, et al. (Hg.) Handbuch der Ethnologie. Berlin: Reimer, s. 79-113.
- STELLRECHT, Irmtraud (1993): Interpretative Ethnologie: Eine Orientierung. In: Schweizer, Thomas, et al. (Hg.) Handbuch der Ethnologie. Berlin: Reimer, s. 29-78.
- SUVARİ, Ç. Ceyhan (2004): Yezidilik Örneğinde Etnisite, Din ve Kimlik İlişkisi. Anadolu'dan Etnik Manzaralar-Artakalanlar içinde. Edt. Ç. Ceyhan Suvari, E Yay., ss. 39-139.
- TEZCAN, Mahmut (1982): Tasavvuri Akrabalık ve Ülkemizdeki Uygulama. Aile Yazıları, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., ss. 413-427.
- WEBER, Max (2005): Wirtschaft und Gesellschaft. Die Wirtschaft und die gesellschaftlichen Ordnungen und Mächte. Nachlaß, Teilband 4: Herrschaft, Tübingen.

Özet
RÜYA KARDEŞLİĞİ

Akrabalık geleneksel bir sosyal örgütlenme biçimi olarak dünya halklarının tümünde farklı formlar şeklinde bulunmaktadır. Akrabalığın kurulduğu bağlar üzerinden o toplumun geleneksel sosyal yapısı ve düzeni biçimlenir. Bu biçimi ile kendisine has bir ideoloji ve dahil etme – dışlama mekanizması kurarak, bireylerin hareket alanının sınırlarını belirleyen sosyal normları ve değerleri oluşturur. Bu sistem içerisinde gerek bireyler, gerekse toplumlar akrabalığı bir strateji olarak kullanarak belli amaçlara ulaşmaya çalışırlar. Bu, grubun egemenlik alanını genişletmekten, grubun kendini korumak için başvurduğu geniş bir strateji setini içerir. Bu set sadece geneolojik bağlar üzerinde kurulan formel akrabalık türleriyle değil, aynı zamanda sanal akrabalık formlarıyla da kurulur. Göçle birlikte gelişen insan hareketliliğinde akrabalık sistemine dayanan yapılar da beraber taşınmış olur ve göç eden toplum kolektif kimliğini devam ettirmek için akrabalık ideolojisini yeniden var eder. Toplumsal değişim ile birlikte akrabalık alanı, özellikle açık toplumlar içindeki akrabalık gruplarındaki bireyler için hareket alanını engelleyen bir yapı haline gelir. Bu çalışmada ele alınan konu, farklı zamanlarda Türkiye'nin farklı yerlerine göç etmiş veya ettirilmiş Kürt gruplar arasında tespit edilen bir sanal akrabalık biçimi üzerinedir. Genelde kadınların başvurduğu ve adına *xwihûbiratiya xewnê* (Rüya kardeşliği) denilen bu sanal akrabalık formu stratejik açıdan diğer sanal akrabalık formlarından, yani, grubun konumunu güçlendiren stratejik sanal akrabalık örneklerinden, ayrıdır. Burada tam tersi bir durum söz konusudur. Kişi, belli norm ve değerlerle biçimlendirilen sıkı ve dar akrabalık konseptinden çıkmak ve akraba dışındaki bireylerle sosyal bir ilişki kurmak için, akrabalık stratejisini kullanır.

Anahtar Kelimeler: Kürtler, sanal akrabalık, akrabalık terminolojisi, aşiret, göç

ABSTRACT
DREAM FELLOWSHIP

Affinity exists in every society all around the world in different forms as a traditional social organization system. Relationship by affinity determines the traditional social structure and the order of that society. With this form, it forms a specific ideology and inclusion- exclusion mechanism, and also it creates the social norms and values that determine the boundaries of people's movement areas. In this system, both individuals and societies use affinity as a strategy and they try to reach some goals. This includes an extensive strategy that the group applies it for expanding its dominance area and for self- defense. This set is not formed only by formal affinities that depend on genealogical bonds, but also virtual affinities. In people mobility, which develops through migrations, the structures that depend on affinity system are brought away, and the migrating society forms the affinity ideology again in order to sustain its collective identity. With social

change, the affinity becomes a structure that restricts the movement area of people especially that of people in affinity groups of open societies. The present study investigates the virtual affinity structure in Kurdish population that has been migrated or been forced to migrate to different parts of Turkey in different times. The virtual affinity structure which is called as *xwihûbiratiya xewnê* (dream fellowship), and which is applied by women in general, is strategically different from other virtual affinity structures that strengthen the group position. In dream fellowship the exact opposite situation exists. People use the affinity strategy to get rid of the tight and narrow affinity concept that is determined by certain norms and values, and to establish a social relationship with people other than their relatives.

Keywords: Kurds, virtual affinity, affinity terminology, tribe, migration